

УДК 339.72

DOI: 10.33813/2224-1213.20.2019.2

Борзенко Олена Олександрівна,

доктор економічних наук, професор, завідувач сектором міжнародних фінансових досліджень Інституту економіки та прогнозування НАН України; професор Вищої школи політики та міжнародних відносин Ланжоуського університету (Китай)
<https://orcid.org/0000-0002-1017-5942>
slozko2003@ukr.net

Панфілова Тамара Олександрівна

кандидат економічних наук, старший науковий співробітник, провідний науковий співробітник Інституту економіки та прогнозування НАН України
<https://orcid.org/0000-0002-1410-6258>
tamara.panfilova@gmail.com

ОЦІНКА ЧИННИКІВ ТА ПРОЯВІВ ГЛОБАЛЬНИХ ДИСБАЛАНСІВ У МІЖНАРОДНІЙ ТОРГІВЛІ: ВПЛИВ ТОРГОВЕЛЬНОЇ ВІЙНИ США ТА КИТАЮ НА УКРАЇНУ

Метою статті є розкриття сутності глобальних дисбалансів та оцінка впливу торговельної війни між США та Китаєм на розвиток світової економіки.

Методологія дослідження полягає у використанні сукупності методів: діалектичного, статистичного, історичного, порівняльного. Наукова новизна полягає у розкритті проблеми глобальних дисбалансів, які є однією з фундаментальних проблем розвитку світової економіки. Проведено порівняльне дослідження глобальних дисбалансів, які є чинниками розгортання регіональних та глобальних криз. Проаналізована торговельна війна між Китаєм та США, яка спричинена не лише накопиченням проблем у двосторонніх відносинах, але й зсувами гео-економічних позицій провідних країн світу. Висновки – в цілому, торговельний конфлікт США і Китаю є небезпечним сигналом, що вказує на те, що світова економіка все більше фрагментується, проте утримати капіталовкладення в межах національних кордонів вже практично неможливо. Цифрові бізнес-моделі і екосистеми, які стають все більш актуальними, здатні працювати тільки на основі низьких бар'єрів входу на ринок, тобто тільки в умовах відкритості. У всіх контекстах не варто розраховувати на повне згасання американо-китайського торговельного конфлікту, що обумовлено зростаючою стратегічною конкуренцією двох держав. Глобальний консенсус у міжнародній торгівлі довгий час був заснований на тому, що вона є вигідною для всіх країн. Однак, неоліберальні ідеї не враховували, що нерівність між країнами може зростати дуже швидко,

і ряд країн буде незадоволений вільною торгівлею, глобалізацією і відкритістю. Відсутність надійних механізмів регулювання призвела до нових економічних проблем в Китаї (зокрема, до нерівномірного розподілу доходів).

Ключові слова: глобальні дисбаланси, міжнародна торгівля, США, Китай, геоekonomічні позиції, капіталовкладення, національні кордони

Борзенко Елена Александровна,

доктор экономических наук, профессор, заведующий сектором международных финансовых исследований Института экономики и прогнозирования НАН Украины, профессор Высшей школы политики и международных отношений Ланьчжоуского университета (Китай)

Панфилова Тамара Александровна,

Кандидат экономических наук, старший научный сотрудник, ведущий научный сотрудник Института экономики и прогнозирования НАН Украины

Оценка факторов и проявлений глобальных дисбалансов в международной торговле: влияние торговой войны США и Китая на Украину

Целью статьи является раскрытие сущности глобальных дисбалансов и оценка влияния торговой войны между США и Китаем на развитие мировой экономики.

Методология исследования заключается в использовании совокупности методов: диалектического, статистического, исторического, сравнительного. **Научная новизна** заключается в раскрытии проблемы глобальных дисбалансов, которые являются одной из фундаментальных проблем развития мировой экономики. Проведено сравнительное исследование глобальных дисбалансов, которые являются факторами разворачивания региональных и глобальных кризисов. Проанализирована торговая война между Китаем и США, вызванная не только накоплением проблем в двусторонних отношениях, но и оползнями геоэкономических позиций ведущих стран мира. **Выводы** – в целом, торговый конфликт США и Китая является опасным сигналом, указывающим на то, что мировая экономика все больше фрагментируется, однако удержать капиталовложения в пределах национальных границ уже практически невозможно. Цифровые бизнес-модели и экосистемы, которые становятся все более актуальными, способные работать только на основе низких барьеров входа на рынок, то есть только в условиях открытости. Во всех контекстах не стоит рассчитывать на полное угасание американо-китайского торгового конфликта, что обусловлено растущей стратегической конкуренцией двух государств. Глобальный консенсус в международной торговле долгое время был основан на том, что она является выгодной для всех стран. Однако неолиберальные идеи не учитывали, что неравенство между странами может расти очень быстро, и ряд стран будет недоволен свободной торговлей, глобализацией и открытостью. Отсутствие надежных механизмов регулирования привело к новым экономическим проблемам в Китае (в частности, к неравномерному распределению доходов).

Ключевые слова: глобальные дисбалансы, международная торговля, США, Китай, геоэкономические позиции, капиталовложения, национальные границы

Borzenko Elena,

Doctor of Economics, Professor, Head of International Financial Studies, Institute of Economics and Forecasting, NAS of Ukraine, Professor Lanzhou University School of Politics and International Relations (China)

Tamara Panfilova,

Candidate of Economic Sciences, Senior Researcher, Leading Researcher at the Institute of Economics and Forecasting of NAS of Ukraine

Assessing the factors and manifestations of global imbalances in international trade: the impact of the US – China trade war on Ukraine

The purpose of the article is to reveal the essence of global imbalances and assess the impact of the US-China trade war on the development of the world economy.

The methodology of the study is to use a set of methods: dialectical, statistical, historical, comparative. **The scientific novelty** is to uncover the problem of global imbalances, which is one of the fundamental problems in the development of the world economy. A comparative study of global imbalances that are the drivers of regional and global crises has been conducted. The trade war between China and the US is analyzed, which is caused not only by the accumulation of problems in bilateral relations, but also by the displacement of geo-economic positions of the leading countries of the world. **Conclusions** – In general, the US-China trade conflict is a dangerous signal, indicating that the global economy is increasingly fragmented, but it is almost impossible to keep capital investment within national borders. Digital business models and ecosystems that are becoming more relevant are able to operate only on the basis of low barriers to entry, ie only in open conditions. In all contexts, it is not necessary to count on the complete decay of the US-China trade conflict, due to the growing strategic competition between the two countries. Global consensus in international trade has long been based on the fact that it is profitable for all countries. However, neoliberal ideas did not take into account that inequality between countries could grow very fast and a number of countries would be dissatisfied with free trade, globalization and openness. The lack of sound regulatory mechanisms has led to new economic problems in China (in particular, uneven income distribution).

Keywords: *global imbalances, international trade, US, China, geo-economic positions, capital investment, national borders*

Актуальність дослідження. Проблема глобальних дисбалансів є однією з фундаментальних проблем розвитку світової економіки. Глобальні дисбаланси вважають чинниками розгортання регіональних та глобальних криз. Торговельна війна між Китаєм та США, гостра фаза якої розпочалася у 2018 р., спричинена не лише накопиченням проблем у двосторонніх відносинах, але й зсувами геоекономічних позицій провідних країн світу. Поняття «глобальні дисбаланси» широко використовується в деклараціях самітів «G20», документах МВФ, однак воно не має достатньо чітко сформульованого визначення. Цей вислів застосовується для характеристики широкого кола масштабних і стійких нерівноважних станів у різних секторах світової економіки. У сучасній економічній літературі під глобальними дисбалансами розуміють широке коло явищ, що характеризують стан світової економіки, зокрема різного роду глобальні співвідношення між елементами світової економіки, які мають певні негативні аспекти (наслідки) як в цілому для світового господарства, так і для деяких регіонів світу та окремих країн. [1; 2, с.34-47].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемі глобальних дисбалансів присвячено праці зарубіжних – А. Грінспена, П. Кругмана, М. Обстфельда, К. Рогоффа, Дж. Стігліца, А. Апокіна, О. Баждана, Е. Хесіна – та українських учених – В. Козюка, Д. Лук'яненка, Н. Кравчук, П. Пронози та ін.

Метою статті є розкриття сутності глобальних дисбалансів та оцінка впливу торговельної війни між США та Китаєм на розвиток світової економіки.

Поняття «глобальні дисбаланси» широко використовується в деклараціях самітів «G20», документах МВФ, ЮНКТАД тощо. Цей вислів застосовується для характеристики широкого кола масштабних і стійких нерівноважних станів у різних секторах світової економіки. У сучасній економічній літературі під глобальними дисбалансами розуміють широке коло явищ, що характеризують стан світової економіки, зокрема різного роду глобальні співвідношення між елементами світової економіки, які мають певні негативні аспекти (наслідки) як в цілому для світового господарства, так і для деяких регіонів світу та окремих країн.

До глобальних дисбалансів в останні роки стали відносити: співвідношення темпів зростання між розвиненими країнами і країнами, що розвиваються; нерівномірне розміщення природних ресурсів і ресурсів робочої сили між країнами; надмірно роздутий в більшості розвинених країн в порівнянні з реальною економікою фінансовий сектор, а всередині фінансового сектора – надміру зростаючі інвестиції в операції з похідними фінансовими інструментами [3, с. 12; 3]. Так, наприклад у період з 1991 по 2018 р. питома вага розвинутих країн у загальносвітовому ВВП зменшилась з 83,6% (1992 р.) до 60,3% у 2017-2018 рр. (табл.1).

З метою попередження наростання глобальних дисбалансів та розгортання кризових явищ країни «G20» здійснили заходи щодо моніторингу ситуації у глобальній економіці. Відповідно до доручення сеульського саміту «G20», конкретний відбір показників для ідентифікації стійких глобальних нерівноваг був здійснений Робочою групою з реалізації Рамкової угоди і схвалений на зустрічі міністрів фінансів і керівників центральних банків країн «вісімки» в лютому 2011 р. в Парижі. Ці показники поділені на дві групи: щодо внутрішньої макроекономічної політики (бюджетний дефіцит; обсяг державного боргу; рівень приватних заощаджень; величина приватного боргу тощо); щодо зовнішньоекономічних дисбалансів (сукупно рахунок поточних операцій: стан торговельного балансу; чистий приплив доходів від інвестицій; односторонні перекази тощо). Зазначені показники не розглядаються як обов'язкові цільові настанови для формування економічної політики країн «G20». Однак за їх допомогою встановлюються конкретні якісні або кількісні контрольні значення, за якими оцінюються фактичні значення й відхилення обраних показників окремих країн з метою виявлення і характеристики дисбалансів.

У дослідженнях ЮНКТАД, де аналізується динаміка балансу по поточних операціях промислово розвинених країн, робиться висновок про те, що розгортання тенденції (скорочення дефіциту) звичайно відбувається, коли дефіцит досягає приблизно 5% ВВП [5]. Варто відзначити, що зазначені заходи «G20» мали позитивний вплив на відповідні показники – їх величина для більшості груп країн не перевищувала 2-3% ВВП.

Таблиця 1

Валовий внутрішній продукт, поточні ціни, млрд дол. США

Групи країн	1992	2000	2005	2006	2009	2010	2014	2017	2018
Світ в цілому	25170,89	33843,97	47548,38	51496,4	60393,89	66025,27	78852,33	80144,58	84740,32
Розвинуті економіки	21050,07	26777,44	36226,99	38090,84	41453,78	43248,8	47768	48352,17	51069,77
Країни, що розвиваються, та з ринком, що формується	4120,816	7066,532	11321,4	13405,56	18940,11	22776,46	31084,34	31792,41	33670,55
Питома вага розвинутих країн у світовому ВВП, %	83,6	79,1	76,2	74,0	68,6	65,5	60,6	60,3	60,3

Джерело: складено за даними МВФ

Розвиток міжнародних торговельних відносин розглядається «G20» як один з найважливіших факторів економічного зростання, створення робочих місць і сприяння глобальному розвитку. Члени «G20» приділяють увагу питанням підвищення прозорості при укладанні регіональних торгових угод, а також питанням використання торговельних заходів, що виходять за рамки регулювання СОТ. На саміті в німецькому Гамбурзі (2017 р.) країни «G20» активізували обговорення проблеми протекціонізму у міжнародній торгівлі. У підсумковій декларації засуджено національну ізоляцію, яка суперечить інтересам глобальної економіки та загрожує стабільності міжнародної фінансової системи. В японській Осаці в 2019 р. лідери «G20» підтвердили необхідність вільної, справедливої і недискримінаційної торговельної політики.

Зазначені проблемні питання міжнародної торгівлі є виразом глибинних економічних процесів у світовому господарстві. Виявлення причин виникнення нерівноважних станів у світовій економіці та міжнародній торгівлі, аналіз механізмів їх коригування та можливих наслідків потребує обліку не тільки безпосередніх чинників таких дефіцитів, а й усіх фундаментальних факторів, що впливають на глобальні дисбаланси.

Нерівноважні стани в економіках окремих країн, регіонів та світової економіки в цілому в умовах зростаючої взаємозалежності національних господарств ускладнюють механізми міжнародної взаємодії і створюють додаткові передумови до виникнення глобальних дисбалансів. При цьому процес адаптації національних господарств до мінливих умов глобального розвитку є складним і тривалим. За таких умов дисбаланси набувають системного і довготривалого характеру.

Серед основних чинників виникнення проблеми дисбалансів відзначають [6]:

- посилення нерівномірності економічного розвитку по групах країн за рівнем розвитку (розвинуті країни, країни, що розвиваються, та країни з ринком, що формується) й по регіонах. Передусім, мова йде про значне зміцнення позицій великих країн, що швидко розвиваються, насамперед Китаю та Індії. Мінливі структура і напрямки потоків товарів, послуг і капіталів на світовому ринку відображають зміни характеру участі різних груп країн в міжнародному поділі праці. Такі зрушення сприяють розбалансуванню світової економіки;

- зростання незбалансованості між основними секторами економічних систем різних країн. Глобальні дисбаланси викликаються порушенням пропорційності в сфері відтворення – перш за все – між виробництвом товарів і послуг та споживанням (особистим, корпоративним, державним) у різних країнах і групах держав. Співвідношення між сукупним попитом і сукупною пропозицією визначає величину заощаджень, які служать джерелом для накопичення капіталу (інвестицій). Дисбаланс між заощадженнями та інвестиціями всередині країни відбивається на стані поточного платіжного балансу у зовнішній сфері. При цьому, якщо фінансові системи окремих країн не здатні трансформувати всі заощадження

в інвестиції, сальдо їх платіжного балансу по поточних операціях буде позитивним. Якщо ж внутрішні інвестиції перевищують заощадження, сальдо поточного платіжного балансу буде негативним, виникає дефіцит;

– поширення процесів транснаціоналізації. Транснаціональні корпорації (ТНК) об'єктивно виступають панівною силою світового господарства. Незважаючи на суперечності, які виникають внаслідок діяльності ТНК, вони виступають потужним каталізатором інтернаціоналізації господарського життя у світовому господарстві, об'єктивно сприяючи стиранню граней між національними господарствами. Ефективність діяльності ТНК (у порівнянні із чисто національними компаніями) визначається наступним: використання переваг володіння природними ресурсами (або доступу до них), капіталом і знаннями, особливо результатами НДДКР, перед фірмами, що здійснюють свою підприємницьку діяльність в одній країні і задовольняючими свої потреби в закордонних ресурсах тільки шляхом експортно-імпортних угод; можливість оптимального розташування своїх підприємств у різних країнах з урахуванням розмірів їх внутрішнього ринку, темпів економічного зростання, ціни і кваліфікації робочої сили, цін і доступності інших економічних ресурсів, розвиненості інфраструктури, а також політико-правових факторів. Постійна поінформованість ТНК про кон'юнктуру товарних, валютних і фінансових ринків у різних країнах дозволяє оперативно переводити потоки капіталів у ті держави, де складаються умови для одержання максимального прибутку, і одночасно розподіляти фінансові ресурси з мінімальними ризиками (включаючи ризики від коливання курсів національних валют);

– деіндустріалізація економіки в більшості розвинених країн та індустріалізація в країнах, що розвиваються. Більш швидке зростання економік, що розвиваються, на етапі індустріалізації пов'язують з низькими витратами продукції, що виробляється на експорт, що призводить до переділу ринків товарів. Яскравий приклад – посилення позицій Китаю у міжнародній торгівлі (посідає перше місце у експорті товарів). Ці процеси впливають позитивно на торговельні баланси країн, що розвиваються, і негативно – на баланси розвинених держав, посилюючи їх борги. Перехід до нового технологічного укладу супроводжується випереджаючими темпами зростання наукомістких галузей матеріального виробництва і послуг, зближенням рівнів наукоємності обох груп країн. Такі процеси призводять до зміни ролі й місця окремих країн та їх груп у міжнародному поділі праці і породжують нові або посилюють старі дисбаланси у світовій економіці;

– зміна секторальної структури економіки, викликана впровадженням інновацій та інформатизації. Мова йде збільшення питомої ваги сфери обігу і послуг у створенні ВВП. Відбувається збільшення фінансової глибини економік (їх «фінансіалізації»), передусім, відокремлення фінансових операцій від матеріального виробництва й торгівлі. Зростає протиріччя між фіктивним і реальним капіталом.

Відбувається розбухання і ускладнення валютно-кредитної надбуди.

В основі формування глобальних економічних і фінансових дисбалансів лежало наростання дисбалансів між виробництвом і споживанням, заощадженнями та інвестиціями в групах розвинених країн і країн, що розвиваються. У групі розвинених країн, за рядом винятків, споживання перевищувало виробництво, відчувався брак заощаджень (у 2018 р. валові заощадження склали 22,7% ВВП, а інвестиції – 21,9%, імпорт товарів був більше експорту). У 2018 р. дефіцит за поточними рахунками платіжних балансів провідних розвинених країн (G7) становив 145 млрд дол. Економіка накопичення поступилася місцем економіці споживання, що фінансується за рахунок нарощування боргу і експлуатації багатства, втіленого в нерухомості. Величина валового боргу розвинутих країн у 2018 р. перевищувала 102%, а країн G7 – досягла 117%.

Сутність глобальних дисбалансів у міжнародній торгівлі полягає в позитивному сальдо поточних операцій в Китаї і деяких інших країнах Азійсько-Тихоокеанського регіону і негативному сальдо у США і ряді країн з розвинутою економікою, що покривається припливом капіталу з країн, що розвиваються, головним чином з КНР.

Зазначене підтверджується наступними даними (табл. 2, 3). Для США негативне сальдо платіжного балансу у 2000-2008 рр. складало від 3,7 до 5,8% ВВП, у 2009-2012 рр. 2,6-2,8%, у 2013-2018 рр. – 2,1-2,3% ВВП. Для Китаю у період 2000-2008 рр. спостерігалось значне зростання позитивного сальдо платіжного балансу з 1,3% до 9,9% ВВП, з 2009 р. відбувалося поступове зменшення цього показника до 0,4% у 2018 р. Валові інвестиції у США зменшилися з 23,7% ВВП у 2000 р. до 21,1% у 2018 р. У Китаї питома вага валових інвестицій зростала з 34,3% у 2000 р. до 48% у 2011 р., а у подальшому зменшилася до 44,2% у 2018 р. У США валові національні заощадження як відсоток від ВВП були на 1-2% нижчими, ніж інвестиції впродовж 2000-2018 рр., а у Китаї національні заощадження перевищували інвестиції, у т.ч. в період 2006-2008 рр. майже на 10%. Валовий борг уряду США збільшився протягом зазначеного періоду до майже 106% ВВП, а уряду Китаю – до 50% ВВП.

Основні тенденції міжнародної торгівлі – передвісники глобальних дисбалансів.

Значне уповільнення темпів зростання міжнародної торгівлі у порівнянні із зростанням ВВП після 2008 р.

Стосовно співвідношення темпів зростання міжнародної торгівлі та глобального ВВП у 2008-2018 рр. за даними Світової організації торгівлі (СОТ) можна відзначити наступне (табл. 4). Темпи зростання міжнародної торгівлі товарами та ВВП практично вирівнялися після 2009-2010 рр. і становили 2,6–2,4% в середньому за рік, відповідно. При цьому обидва показники показали приріст у 26% з 2008 р.

Таблиця 2

Макропоказники США, відсоток ВВП

Показники	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Валові інвестиції	23,675	22,177	21,708	21,742	22,659	23,381	23,539	22,592	21,119	17,805
Валові національні заощаджен- ня	20,749	19,627	18,32	17,382	17,72	18,147	19,24	17,552	15,233	13,899
Валовий борг уряду	-	53,146	55,504	58,586	66,094	65,455	64,186	64,655	73,684	86,705
Сальдо поточного рахунку	-3,935	-3,683	-4,122	-4,527	-5,171	-5,716	-5,834	-4,92	-4,631	-2,578

Продовження таблиці 2

Показники	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Валові інвестиції	18,743	19,104	20,021	20,414	20,779	21,041	20,32	20,586	21,117
Валові національні заощаджен- ня	15,423	16,451	18,744	19,173	20,341	20,112	18,616	18,895	19,003
Валовий борг уряду	95,408	99,745	103,223	104,757	104,448	104,687	106,872	106,226	105,773
Сальдо поточного рахунку	-2,877	-2,867	-2,635	-2,078	-2,084	-2,238	-2,314	-2,305	-2,287

Джерело: складено за даними МВФ

Таблиця 3

Макропоказники Китаю, відсоток ВВП

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Валові інвестиції	34,328	36,296	36,903	40,369	42,657	40,982	40,606	41,239	43,21
Валові національні заоща- дження	36,01	37,59	39,301	42,946	46,163	46,715	48,963	51,128	52,344
Валовий борг уряду	22,809	24,384	25,711	26,574	26,168	26,098	25,382	29,036	27,0
Сальдо поточного рахунку	1,682	1,295	2,397	2,576	3,506	5,734	8,357	9,889	9,134

Продовження таблиці В

	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Валові інвестиції	46,335	47,881	48,006	47,18	47,251	46,775	44,748	44,142	44,643	44,222
Валові національні заоща- дження	51,084	51,802	49,815	49,693	48,79	49,015	47,457	45,944	46,01	44,588
Валовий борг уряду	34,346	33,742	33,638	34,269	36,997	39,92	41,066	44,177	46,787	50,463
Сальдо поточного рахунку	4,75	3,92	1,809	2,513	1,538	2,241	2,709	1,802	1,367	0,367

Джерело: складено за даними МВФ

Таблиця 4
Обсяг світової товарної торгівлі та реальний ВВП за ринковими валютними курсами у 2008-2018, індекс, 2008=100

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Обсяг світової торгівлі товарами	100,0	87,4	99,6	104,8	107,1	109,8	112,7	115,3	117,2	122,7	126,3
Світовий реальний ВВП за ринк. курсами	100,0	98,0	101,9	104,9	107,3	109,9	112,9	116,1	118,8	122,4	125,9

Джерело: WTO estimates, IMF World Economic Outlook.

Посилення позицій країн Азії у міжнародній торгівлі

Дані таблиці 5 свідчать про значне посилення країн Азії у обсягах світового експорту в останні 25 років, при цьому питома вага Китаю збільшилась у 1993-2018 рр. у понад 4 рази. Натомість, спостерігається нерівномірність динаміки цього показника для розвинутих країн, передусім США, Японії та Німеччини із значним зниженням у період після 2009 р.

Таблиця 5

Світовий експорт товарів по регіонах і окремих країнах, 1973, 1983, 1993, 2003, 2009, 2014 та 2018 роки, (млрд дол. і процентів)

	1973	1983	1993	2003	2009	2014	2018
	Обсяг						
Світ в цілому	594	1883	3805	7694	12178	18494	19394
	Питома вага						
Світ в цілому	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Північна Америка	17,2	18,5	21,3	22,4	13,2	13,5	18,4
Сполучені Штати	12,4	14,3	15,9	16,9	8,7	8,8	13,5
Південна та Центральна Америка і Кариби	4,4	3,9	3,3	2,5	3,8	3,8	3,3
Європа	53,3	44,1	44,5	45,0	41,2	36,8	36,9
Німеччина	9,2	8,1	9,0	7,9	9,2	8,2	6,6
Великобританія	6,5	5,3	5,5	5,2	2,9	3,6	3,5
Франція	6,4	5,6	5,7	5,2	4,0	3,2	3,5
Африка	3,9	4,6	2,6	2,2	3,2	3,0	3,0
Середній Схід	2,7	6,2	3,3	2,8	5,7	7,0	3,8
Азія	14,9	18, з 5	23,5	23,5	29,4	32,0	32,4
Китай	0,9	1,1	2,7	5,4	9,9	12,7	11,0
Японія	6,5	6,7	6,4	5,0	4,8	3,7	3,9
Індія	0,5	0,7	0,6	0,9	1,3	1,7	2,6
Австралія і Нова Зеландія	1,6	1,4	1,5	1,4	1,5	1,5	1,4

Джерело. Складено за даними World Trade Organization, таблиці World merchandise exports by region and selected economy.

Серед провідних країн у міжнародній торгівлі товарами Китай посідає перше місце в експорті (12,8% світового обсягу), США – друге (8,5%). В світовому обсязі імпорту товарів перше місце посідають США (13,2%), друге – Китай (10,8%) [7].

Безумовним лідером в міжнародній торгівлі послугами є США (питома вага експорту – 14%, імпорту – 9,8%). Китай є другим за обсягом імпорту послуг (з перспективою наздогнати й перевершити США) і п'ятим – за обсягами експорту послуг [7].

Світова торгівля та ВВП уповільнились у 2018 р., коли різко зросли торговельна напруга та невизначеність економічної політики. Так, зростання обсягів світової товарної торгівлі у річному обчисленні впало з 3,9% у першій половині 2018 р. до 2,7% у другій половині року. Втрата імпульсу в торгівлі та ВВП частково пов'язана з посиленням грошово-кредитної політики, фінансовою нестабільністю та підвищенням тарифів на широку групу товарів у великих економіках, передусім через розгортання торговельної війни між США та Китаєм.

Торговельно-економічні відносини між США та Китаєм формувалися на основі декількох взаємозалежних факторів, а саме: глибоких змін в економіці країн, розширення взаємодії з економічних питань в Азійсько-Тихоокеанському регіоні, збільшення обсягів імпорту та експорту Китаю, накопичення значного профіциту США в експорті послуг, неоднозначних змін балансу в світовій економіці та відносинах між країнами. Довгостроковою метою американо-китайських відносин є зміцнення стійкості економічної платформи для формування політичних відносин, що дозволяють згладити вплив геополітичних коливань на торговельний баланс між країнами.

В даний час аналітики характеризують американо-китайські відносини як «торговельну війну», що обумовлено значним збільшенням торгового дефіциту США. У 2017 р. торговельний оборот між США і КНР становив 710,4 млрд дол., включаючи експорт із США – 187,5 млрд дол., імпорт в США – 522,9 млрд дол., торговий дефіцит становив 335,4 млрд дол.

Грунтуючись на прогнозуванні збільшення «дефіциту» торгового балансу, адміністрація Д. Трампа в щорічному посланні «Про стан держави» Конгресу і Стратегії національної безпеки сформувала найбільш чіткий підхід США щодо Китаю. Нова Стратегія відображає в центрі забезпечення національної безпеки проблему економічного співробітництва з Китаєм, переосмислення політики останніх двох десятиліть. Зокрема відзначається, що економічні проблеми з Китаєм є глобальними загрозами безпеці [8]. США сприймають в якості головної загрози стрімке зростання потенціалу Китаю, який обігнав США за своїм розвитком: з 2015 р. ВВП Китаю перевершує економіку США. КНР перевершує США й за такими основними макроекономічними показниками, як платіжний баланс по поточних операціях, державний бюджет, розмір державного боргу, міжнародні резерви Центробанку.

У Стратегії США відзначається, що Китай прагне «витіснити» США з АТР за рахунок базування приватної ініціативи в більшості галузей і домінування державної власності в секторах, що відносяться до стратегічних.

Геоелекономічні аспекти протистояння США та Китаю

Явище глобальних дисбалансів становить небезпеку для світової економіки в тій мірі, в якій воно становить загрозу для економіки США як центру світової торгівлі в епоху глобалізації. Дефіцит зо-

внішньої торгівлі США, наростаючий в останні десятиліття, з огляду на статус долара як світової резервної валюти, може стати чинником нової великомасштабної кризи в разі економічної кризи всередині країни. Протягом своєї історії країни заходу були нетто-експортерами товарів і послуг, в даний момент ситуація драматично змінилася. Найбільш гостро дана проблема стоїть для США, які, починаючи з 1970-их років, існували в умовах перманентно наростаючого дефіциту платіжного балансу, зростання якого за останні двадцять років складає більш ніж 18 разів. Прямим наслідком негативного сальдо є збільшення держборгу США, стимульоване валютною оплатою імпортованих товарів. Борг США, в свою чергу, є однією з причин світової економічної кризи 2007-2008 рр.

На сьогоднішній день можна констатувати глибоке взаємопроникнення економік країн – найбільших власників дисбалансів (США і Китаю), оскільки для азійської країни США є найважливішим експортним ринком, Китай, в свою чергу, є найбільшим закордонним власником американських облігацій, тому в середньостроковій перспективі експерти МВФ прогнозують збереження проблеми глобальних дисбалансів.

Сучасна економічна політика США сприяє тому, що змінюються стимули до транскордонного інвестування і структура глобальних ланцюжків створення вартості, а також ускладнюється рух технологій і трудових ресурсів між країнами. Все більш значущою дилемою стає питання: чи потрібно країнам застосовувати державне субсидування і мита для захисту своїх економік? Є і чітке розуміння того, що торговельні конфлікти (а особливо між найбільшими учасниками міжнародної торгівлі) будуть вести до подальшої економічної поляризації між окремими країнами [9].

Серед основних проблем сучасної економіки Китаю відзначають: критичний рівень кредиторської заборгованості, стурбованість інвесторів з приводу зростання процентних ставок (вони ведуть до зниження споживання, інвестицій і ринкової капіталізації компаній), залежність від імпорту США (мова йде про імпорт продукції проміжного споживання, виробленої в Китаї); наявність надлишку потужностей в деяких галузях тощо. Китай нині – найбільший у світі одержувач прямих іноземних інвестицій, проте вже понад 10 років в країні спостерігається дефіцит доходів від інвестицій.

Основною загрозою негативної політики уряду Д. Трампа в сфері торговельних преференцій є неясність реакції країн, що розвиваються. Для США підвищення тарифів служить інструментом виправдання власного величезного дефіциту зовнішньої торгівлі. Однак введення тарифів, якщо і здатне змінити географічну структуру зовнішньої торгівлі, майже не відбивається на поточному рахунку операцій платіжного балансу. Динаміка останнього більшою мірою обумовлена співвідношеннями заощаджень та інвестицій у США, і якщо заощаджень буде більше, то й рахунок поточних операцій буде хронічно негативним.

Введення тарифів з боку США можна сприймати і як політичне рішення, обумовлене побоюваннями США з приводу багатостороннього формату регулювання міжнародної торгівлі, де передбачається рівність учасників, а значить роль США послаблюється. У поточному

порядку міжнародного економічного співробітництва виникло нове питання: як країни повинні ставитися до взаємного встановлення мит? Так, якщо США вводять мита на китайський імпорт, то європейський виробник отримує дві конкурентні переваги: до китайського виробника на американському ринку і перед американським виробником на китайському ринку. В результаті великий обсяг американо-китайської торгівлі може перейти в країни Азії та Європейського союзу, близьких до китайського ринку. У підсумку Європейському союзу дістанеться більше вигод, оскільки він – найбільший торговий партнер як Китаю, так і США, а також у зв'язку з тим, що європейські виробники – найближчі конкуренти американських компаній [9].

В цілому, торговельний конфлікт США і Китаю є небезпечним сигналом, що вказує на те, що світова економіка все більше фрагментується, проте утримати капіталовкладення в межах національних кордонів вже практично неможливо. Цифрові бізнес-моделі і екосистеми, які стають все більш актуальними, здатні працювати тільки на основі низьких бар'єрів входу на ринок, тобто тільки в умовах відкритості.

У всіх контекстах не варто розраховувати на повне згасання американо-китайського торговельного конфлікту, що обумовлено зростаючою стратегічною конкуренцією двох держав. Глобальний консенсус в міжнародній торгівлі довгий час був заснований на тому, що вона є вигідною для всіх країн. Однак неоліберальні ідеї не враховували, що нерівність між країнами може зростати дуже швидко, і ряд країн буде незадоволений вільною торгівлею, глобалізацією і відкритістю. Відсутність надійних механізмів регулювання призвело до нових економічних проблем в Китаї (зокрема, до нерівномірного розподілу доходів).

Можливі наслідки торговельної війни між США та Китаєм для світової економіки та України

28 травня 2019 р. експерти авторитетного інформаційного агентства Bloomberg заявили, що сукупні втрати світової економіки від взаємного торгового конфлікту США можуть скласти в 2021 р. близько 600 млрд дол. США. При цьому, за найгіршим сценарієм розвитку подій, вся торгівля між країнами буде обкладена митом і, як наслідок, втрати ВВП США складуть 0,5%, Китаю – 0,8%, світової економіки в цілому – 0,5% [10].

Якщо торгової війни вдасться уникнути, економіки двох країн все одно чекає уповільнення через два роки, вважають експерти. Зростання ВВП США сповільниться на 0,2%, Китаю – на 0,5%. Сповільниться також зростання світового виробництва.

За оцінками ФРС США у світовому масштабі вплив торгової війни між США і Китаєм становить близько 1% до ВВП [11]. Як відзначають у ФРС, невизначеність торговельної політики піднялася до рівня, небаченого з 1970-х років. Експерти вважають, що така невизначеність впливає на економічну активність, оскільки підприємства скорочують інвестиції і виробництво. За оцінками Reuters,

ВВП США оцінюється приблизно в 20 трлн дол., а світовий ВВП – близько 85 трлн дол. При цьому вплив в 1% призведе до зниження рівня невизначеності в торгівлі приблизно на 200 млрд дол. до ВВП США і 850 млрд дол. до світового ВВП.

Побічним наслідком торговельної війни стане світ з поверненням до посиленого втручання держави. Прогнозується, що в майбутньому світ розділиться на три окремих табори: обидві Америки на чолі з США, Азія під керівництвом Китаю і європейський «порядок Старого Світу». Збільшиться економічна і політична взаємозалежність, а транскордонні інвестиції будуть обмежені. Політика Д. Трампа спрямована на повернення в США виробничих потужностей з Китаю і країн Південно-Східної Азії.

Висновки. Світ рухається до ще одного тривалого періоду політичної та економічної дивергенції, схожої на першу Холодну війну, але більш агресивну і небезпечну. В цьому зв'язку Україна має здійснити «попереджувальні» кроки щодо запобігання втрат на ринках Китаю та інших азійських країн, які будуть вимушені обмежувати імпорт товарної продукції з метою збереження позитивного сальдо торговельного балансу. Першочерговим кроком може стати розширення внутрішнього попиту та посилення «економічної дипломатії» на зовнішніх ринках. Крім того, владним структурам України необхідно здійснити заходи щодо забезпечення «привабливості» інвестиційного клімату та залучення надлишкових фінансових ресурсів азійських країн в економіку України. Достатньо привабливою сферою інвестування може стати цифровізація певних галузей економіки, перш за все промисловості, під державні гарантії.

Список використаних джерел

1. **Панфілова Т.О.** Криза євро в контексті глобальних дисбалансів / Криза Євро або втрачена парадигма. Матеріали круглого столу, 13 грудня 2011 р. К.: ІСЕМВ НАН України. 2012. С. 9-14.
2. **О. Сльозко, Т. Панфілова, С. Терещенко.** Сучасні проблеми реформування світової фінансової системи: монографія/ О.О.Сльозко (О.О.Борзенко), Т.О.Панфілова, С.В.Терещенко – К.: Інститут світової економіки і міжнародних відносин НАН України, 2013.С.34-47
3. **Бажан А.И.** Глобальные дисбалансы: содержание и формы / Глобальные дисбалансы и кризисные явления в мировой экономике. Часть I / [под ред. А.И. Бажана (отв. ред.) и др.] М. : Ин-т Европы РАН : Рус. сувенир, 2013. (Доклады Института Европы; № 288). С. 10-27.
4. **Смыслов Д.В.** Глобальные дисбалансы и реформирование наднационального регулирования. Часть I / [под ред. А.И. Бажана (отв. ред.) и др.] М. : Ин-т Европы РАН : Рус. сувенир, 2013. (Доклады Института Европы; № 288). С. 51-74.
5. **Доклад о торговле и развитии, 2011 год** / UNCTAD/TDR/2011. URL: https://unctad.org/ru/docs/tdr2011_ru.pdf.
6. **Хесин Е.С.** Глобальные дисбалансы: причины и проблемы коррекции. Часть I / [под ред. А.И. Бажана (отв. ред.) и др.] М. : Ин-т Европы РАН : Рус. сувенир, 2013. (Доклады Института Европы; № 288). С. 74-84.
7. **World Trade Statistical Review 2019**, World Trade Organization, 978-92-870-4781-6 (pdf), 2019. p.11.

8. **Минок Я.П.** Проблемы и перспективы развития торгового оборота между США и Китаем // Молодой ученый. 2018. №21. С. 269-274. URL: <https://moluch.ru/archive/207/50773/>
9. **Торговые войны** и дисбалансы современной мировой экономики. URL: https://guu.ru/scince_events/65811/.
10. **Bloomberg** назвал цену «торговой войны Трампа» для мира. URL: <https://finance.liga.net/ekonomika/novosti/bloomberg-otsenil-skolko-mir-zaplatit-za-torgovuyu-voynu-trampa>.
11. **Торговая война: в ФРС** подсчитали ущерб для мировой экономики. URL: <https://biz.liga.net/ekonomika/all/novosti/torgovaya-voyna-v-frs-podschitali-uscherb-dlya-mirovoy-ekonomiki>

References

1. **Panfilova T.O.** (2012) Kriza evro v konteksti global'nikh disbalansiv / Kriza Evro abo vtrachena paradigmA. Materiali kruglogo stolU, 13 grudnya 2011 R. K.: ISEMV NAN UkraïnI.. pp.. 9-14. [In Ukrainian]
2. **O. Sl'ozko, T. Panfilova, S. Tereshchenko.** (2013) Suchasni problemi reformuvannya svitovoi finansovoi sistemI: monografiYA/ O.O.Sl'ozko (O.O.Borzenko), T.O.Panfilova, S.V.Tereshchenko – K.: Institut svitovoi ekonomiki i mizhnarodnikh vidnosin NAN UkraïnI.,pp.34-47. [In Ukrainian]
3. **Bazhan A.I.** (2013) Global'nye disbalansY: sodержanie i formy / Global'nye disbalansy i krizisnye yavleniya v mirovoi ehkonomike. Chast' I / [pod reD. A.I. Bazhana (otv. red.) i dr.] M. : In-t Evropy RAN : RuS. suveniR,. (Doklady Instituta Evropy; № 288). pp. 10-27. . [In Russian]
4. **Smyslov D.V.** (2013) Global'nye disbalansy i reformirovanie nadnatsional'nogo regulirovaniYA. Chast' I / [pod reD. A.I. Bazhana (otV. reD.) i dR.] M. : In-t Evropy RAN : RuS. suveniR,. (Doklady Instituta EvropyY; № 288). pp. 51-74. [In Russian]
5. **Doklad o torgovle i razvitiI,**(2011god) / UNCTAD/TDR/2011. URL: https://unctad.org/ru/docs/tdr2011_ru.pdf. . [In English]
6. **Khesin E.S.** (2013)Global'nye disbalansY: prichiny i problemy korrektsiI. Chast' I / [pod reD. A.I. Bazhana (otv. red.) i dr.] M. : In-t Evropy RAN : RuS. suvenir,. (Doklady Instituta Evropy; № 288). pp. 74-84. [In Russian]
7. **World Trade Statistical Review** (2019), World Trade Organization, 978-92-870-4781-6 (pdf), 2019. R.11. [In English]
8. **Minok YA.P.** (2018) Problemy i perspektivy razvitiya torgovogo oborota mezhdu SSHA i Kitaem // Molodoi uchenyI.. №21. pp. 269-274. URL: <https://moluch.ru/archive/207/50773/>[In Russian]
9. **Torgovye voiny i disbalansy sovremennoi mirovoi ehkonomikI.** URL: https://guu.ru/scince_events/65811/. [In Russian]
10. **Bloomberg** nazval tsenu "torgovoi voiny Trampa" dlya mira. URL: <https://finance.liga.net/ekonomika/novosti/bloomberg-otsenil-skolko-mir-zaplatit-za-torgovuyu-voynu-trampa>. [In English]
11. **Torgovaya voinA: v FRS** podschitali usherb dlya mirovoi ehkonomikI. URL: <https://biz.liga.net/ekonomika/all/novosti/torgovaya-voyna-v-frs-podschitali-uscherb-dlya-mirovoy-ekonomiki> [In English]